

Toward a Big City: Causes of Female Laborers’ Migration and their Adjustment in Nava Nakorn Industrial Zone

Naruemon Klatookwan

M.A. (Anthropology), Lecturer,

ASEAN Studies, School of Liberal Arts , Walailak University

E-mail: naruemon.k@gmail.com

Abstract

The purpose of this article is to present the livings of female laborer in Nava Nakorn Industrial Zone, Pathum Thani Province, in the early period of their migration to the city. The first part is to inquire into the causes of their migration and families’ background. I also discussed with the debate regarding rural Thai women’s migration and argued that there are many reasons not only economic factor, but also cultural factor. The last part focuses on their attempt to adjust themselves in the beginning of working lives in an unfamiliar city. I found that they try to deal with their new environment both by keeping their existing networks and creating new networks in their new settings.

Keywords: Nava Nakorn Female Laborer, network, migration

สู่เมืองใหญ่: ปัจจัยในการย้ายถิ่นและ การปรับตัวของแรงงานหญิงนวนคร¹

นฤมล กล้าทุกวิน

สม.ม. (มานุษยวิทยา), อาจารย์

หลักสูตรอาชีวศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

E-mail: naruemon.k@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้เขียนต้องการนำเสนอภาพชีวิต
ของแรงงานหญิงในเขตอุตสาหกรรมนวนคร จังหวัด
ปทุมธานี ที่เข้ามาทำงานในระยะเริ่มแรก ส่วนแรกของ
บทความได้ย้อนกลับไปถึงมูลเหตุที่ทำให้คนเหล่านี้
เลือกเข้ามาเป็นแรงงานในระบบอุตสาหกรรมและภูมิ
หลังทางครอบครัว รวมทั้งร่วมอภิปรายในข้อถกเถียง
เกี่ยวกับการย้ายถิ่นของผู้หญิงจากชนบทในสังคม
ไทยมาทำงานในเมืองใหญ่ และแสดงให้เห็นว่าการ
สาเหตุแห่งการย้ายถิ่นนั้นมีหลายปัจจัย ซึ่งไม่ได้จำกัด
อยู่เฉพาะในปัจจัยเชิงเศรษฐกิจ แต่ยังรวมถึงปัจจัย
ทางวัฒนธรรม ในส่วนท้ายบทเป็นการนำเสนอความ
พยายามในการปรับตัวในระยะเริ่มแรกของการเข้า
มาทำงานในเมืองใหญ่ที่ไม่คุ้นเคย ทั้งการรักษาความ

100

Vol. 21

No. 2

Apr.

-

Jun.

2015

¹บทความนี้ปรับมาจากบางส่วนของวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน (นฤมล กล้าทุกวิน (2556) ชีวิตและการทำงานของแรงงานหญิงนวนคร: การจัดการเวลาและการสร้างตัวตนผ่านการให้ความหมายกับเวลา. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.) ข้อมูลภาคสนามที่ใช้ในงานนี้เก็บมาจากการทำงานโรงงานและการพักอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอุตสาหกรรมนวนครในช่วงเดือนกันยายน 2012 - เมษายน 2013 โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แรงงานหญิงแบบทั่วไปๆ ประมาณ 30-40 คน และติดตามผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีการพูดคุยอย่างสม่ำเสมอประมาณ 10 คน

สัมพันธ์ที่มีอยู่เดิมและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์
ใหม่ในพื้นที่ใหม่

คำสำคัญ: การย้ายถิ่น, เครือข่ายความสัมพันธ์,
แรงงานหญิงนวนคร

กว่าจะเป็นแรงงานหญิง: หลากบัณฑิตในการเข้าสู่การจ้างงาน ในระบบอุตสาหกรรม

แม้สาเหตุหลักในการเข้ามาทำงานในโรงงานที่แรงงานหญิงมักจะตอบจะเป็นเรื่องความจำเป็นทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะเข้ามาทำงานด้วยเหตุผลดังกล่าวเป็นหลัก และคนคนเดียวกันในต่างช่วงเวลากัน เมื่อเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนไป ความจำเป็นแรกเริ่มที่เข้ามาทำงาน อาจไม่ใช่เหตุผลหลักอีกต่อไป Mary Beth Mills นักมานุษยวิทยาคนแรกๆ ที่อธิบายถึงสาเหตุการย้ายถิ่นสู่เมืองใหญ่ของแรงงานหญิงในสังคมไทยว่าไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น เธอยังให้ความสำคัญกับแง่มุมทางวัฒนธรรมอันเป็นแรงผลักดันสำคัญอีกประการหนึ่ง และชี้ว่าแรงงานหญิงจากชนบทไม่เพียงแต่ต้องการช่วยเหลือครอบครัวของตนเองซึ่งเป็นการที่ต้องการที่จะเป็น “ลูกสาวที่ดี” เท่านั้น แต่ยังเข้ามาทำงานในเมืองด้วยแรงปรารถนาที่จะเข้าสู่ภาวะของการเป็น “ผู้หญิงทันสมัย” ด้วย และเมื่อความคาดหวังทั้งสองทางที่ดูเหมือนจะไม่ลงรอยกันนี้มาปะทะกันก็ทำให้แรงงานหญิงต้องเผชิญกับภาวะตึงเครียด (Mills 2003, 5-6, 92-93, 135)

แม้ Mills จะช่วยเพิ่มมิติในทำความเข้าใจการเข้าสู่การจ้างงานของแรงงานหญิง แต่ก็ถูกวิจารณ์โดย Alyson Brody (2006) ว่าเป็นการมองในลักษณะที่แบ่งขั้วมากเกินไประหว่างการทำตาม “ภาระหน้าที่” ที่มีต่อครอบครัว กับ “ความปรารถนา” ในการครอบครองสินค้าหรือความเป็นอิสระของตนเอง วิธีคิดเช่นนี้วางอยู่บนฐานคิดคู่ตรงข้ามระหว่างธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมกับความเป็นสมัยใหม่ ที่มองการปฏิบัติตามพันธะหน้าที่ว่าเป็นสิ่งที่ไร้ซึ่งความเห็นแก่ตัวควบคู่ไปกับการขาดภาวะกระทำการ อันเนื่องมาจากผู้หญิงได้แต่ทำตามความคาดหวังตามธรรมเนียมประเพณี ขณะเดียวกันก็มองการทำตามความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งสินค้าบริโภคและการมีวิถีชีวิตที่ทันสมัยว่าเป็นการเพิกเฉยต่อพันธะทางศีลธรรมและมุ่งตอบสนองแต่ประโยชน์ส่วนตน (Brody 2006, 137-139)

วิธีคิดดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจแรงจูงใจในการย้ายถิ่น

ของแรงงานหญิง รวมทั้งความปรารถนาและความจำเป็นที่แรงงานหญิงต้องการสะท้อนออกมา แทนที่จะมองอย่างเป็นคู่ตรงข้าม Brody เสนอว่าการตัดสินใจของแรงงานหญิงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรับรู้และมุมมองที่มีต่อ “การประสบความสำเร็จ” ซึ่งความสำเร็จก็มีหลายแง่มุมขึ้นกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ และการประสบความสำเร็จในความหมายของแต่ละคนก็ต่างกันไป เช่นการตอบแทนพ่อแม่ของผู้หญิงไทยไม่จำเป็นที่จะต้องแยกขาดกับประโยชน์ส่วนตัวที่ตนเองได้รับ Brody กล่าวถึงความสำเร็จในทางการเงินไว้ได้ที่น่าสนใจว่า เงินไม่ได้เป็นเพียงแค่มูลค่าทางวัตถุที่เป็นนามธรรมที่มักจะมีการวิจารณ์ว่า ชนบทกำลังเข้าสู่กระแสบริโภคนิยม หลุดลอยจากรากทางวัฒนธรรม หรือไร้ซึ่งคุณธรรม Brody ชี้ว่าความมองหันไปจากแนวคิดดังกล่าว โดยเสนอว่านอกจากเงินจะเป็นสิ่งที่มีมูลค่าทางวัตถุแล้วมันยังเป็นเครื่องชี้วัดการดำเนินตามความคาดหวังทางวัฒนธรรมด้วย ทุนทางการเงินไม่สามารถที่จะแยกขาดจากทุนทางสังคมหรือทุนทางวัฒนธรรมได้ (Brody 2006, 137-140)

ข้อต่ออีกประการในงานของ Mills คือการให้เหตุผลสนับสนุนการออกมาทำงานของผู้หญิงว่าเป็นเพราะไม่สามารถตอบสนองบุญคุณพ่อแม่ด้วยวิธีการบวชซึ่งเป็นการตอบแทนอย่างสูงสุดเช่นที่ผู้ชายทำได้ จึงต้องเชื่อฟังและสนับสนุนในทางวัตถุหรือทางกายภาพให้พ่อแม่มีความเป็นอยู่ที่ดีแทน (Mills 2003, 76-80) ผู้เขียนเห็นว่าฐานคิดเช่นนี้เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจสถานะของผู้หญิงในสังคมไทย เป็นไปได้ว่าการให้ความสำคัญต่อบทบาทของพุทธศาสนาของ Mills เป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากกระแสการศึกษาสังคมไทยบางกลุ่ม Nicola Tannenbaum (1999) วิจารณ์ปัญหาของการศึกษาสังคมไทยเอาไว้ว่า มักให้ความสำคัญกับบทบาทของพุทธศาสนามากเกินไปจนนำมาอธิบายแบบแผนทางวัฒนธรรมไทยไปเสียทุกอย่าง เขาแสดงให้เห็นข้อถกเถียงระหว่าง Thomas A. Kirsch (1975, 1982) และ Charles F. Keyes (1984) ถึงประเด็นเกี่ยวกับการผูกโยง (attachment) หรือทิ้งห่าง (detachment) กับเรื่องทางโลกของหญิงและชาย อันนำไปสู่การให้คุณค่า การตีความ และ

แบบแผนปฏิบัติที่แตกต่างกันของหญิงและชาย ซึ่งทั้ง Kirsch และ Keyes เห็นไม่ตรงกัน แต่อย่างไรก็ตาม Tannenbaum ยังมองว่าข้อโต้แย้งของทั้งคู่ ยังคงอยู่บนฐานของการตีความศาสนาในเชิงบรรทัดฐานหรือในตัวบท ซึ่งไม่ได้เชื่อมโยงกับปฏิบัติการจริงของผู้คนและไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นว่า ตัวผู้คนเองทำความเข้าใจตัวบทเหล่านั้นอย่างไร (Tannenbaum 1999, 243-248) จริง ๆ แล้ว ผู้คนยอมรับ ใช้ประโยชน์ และปรับเปลี่ยนการปฏิบัติทางศาสนาของตนในหนทางที่สอดคล้องกับระบบความเชื่อดั้งเดิมที่ดำรงอยู่มากกว่า (Wolters 1982 อ้างถึงใน Tannenbaum 1999, 255)

ในทำนองเดียวกัน การทำงานภาคสนามในภาคอีสานของบัวพันธ์ พรหมพักพิง ได้ให้ข้อสังเกตว่า ศาสนาพุทธในชนบทลดบทบาทลงไปมาก แม้ว่าหลักธรรมหลายประการสามารถตีความได้ว่ามีความคิดเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเพศแฝงอยู่ แต่ยากที่จะกำกับการปฏิบัติและกีดกันบทบาทของเพศหญิงได้จริง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิงจากที่บัวพันธ์พบมีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งที่บ่งชี้ว่าผู้ชายเป็นใหญ่เหนือผู้หญิงและผู้หญิงเป็นใหญ่เหนือผู้ชาย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านรับแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้ในการทำความเข้าใจและอธิบายในความหมายที่จำเพาะ และไม่ได้อยู่เหนือความเป็นจริงทางสังคมด้านอื่นของชีวิต ดังนั้น จึงสรุปว่า “ศาสนาพุทธในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตชาวบ้าน มิได้กำหนดความแตกต่างของบุคคลโดยยึดเอาความแตกต่างทางเพศหรือสถานะทางสังคม” และชี้ว่าประเด็นเรื่องหลักเกณฑ์ในการจำแนกบุคคลตามหลักพุทธศาสนาน่าจะสัมพันธ์กับหลักคิดเรื่องบาป-บุญมากกว่า (บัวพันธ์ 2542, 73-76) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ Sharp and Hanks (1978) ได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในบางชั้นต่อความแตกต่างของสถานะบุคคลที่ถูกอธิบายด้วยบาป-บุญ

การให้น้ำหนักกับปัจจัยทางศาสนาเกี่ยวกับความแตกต่างทางเพศเพื่อรองรับเหตุผลในการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงนั้นอาจไม่จริงนัก ซึ่งไม่ได้หมายความว่าแรงผลักดันจากระบบคุณค่าดั้งเดิมและคุณค่าทางศาสนาจะไม่มีอิทธิพลในการสนับสนุนให้ผู้หญิงออกมาทำงาน แต่เป็นไปได้ว่าอิทธิพล

เหล่านี้ไม่ได้เลือกปฏิบัติเฉพาะผู้หญิง ดังนั้นจึงควรทบทวนการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงใหม่ รวมถึงการมองปัจจัยการเข้าสู่เมืองอย่างแยกขาดระหว่างพันธะหน้าที่กับความปรารถนาส่วนตัว ข้อมูลภาคสนามที่ผู้เขียนพบ บ่งชี้ว่าการเข้าสู่เมืองของแรงงานหญิงมีหลายแง่มุม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความคาดหวังที่แรงงานหญิงมีก็ไม่จำเป็นต้องมองอย่างแยกขาดจากกัน

1. ความยากจนและการทำหน้าที่สมาชิกในครอบครัว

นิล¹ ชาวมหาสารคาม วัย 32 ปี ทำงานที่บริษัทผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในนวนคร ผู้เขียนพบเธอบ่อยเพราะพักใกล้กัน เธอมักมานั่งคุยกับเจ้าของหอพักของผู้เขียนอยู่ประจำ นิลเล่าถึงตอนที่เข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ ว่าเป็นเพราะ “ฐานะทางบ้านไม่ค่อยดี ... เป็นพี่ต้องส่งน้องเรียน” เธอมีน้องชายหนึ่งคน เธออธิบายว่าการที่เธอต้องส่งน้องชายเรียนเป็นเพราะความเป็นพี่ แต่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเป็นลูกสาวที่ต้องเสียสละให้ลูกชาย เธอบอกว่า หากเธอเป็นพี่ชายแล้วมีน้องสาวก็ต้องส่งให้น้องได้เรียนเช่นกัน เธอเคยคิดว่าอยากทำงานราชการ “แต่เรียนมาน้อย ไม่มีเงินเรียน” เริ่มแรกที่เข้ามากรุงเทพฯ นิลจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มาทำงานร้านซักรีดของญาติย่านวิภาวดี แต่รายได้ไม่ดี ขณะนั้นเธอเรียนในสถาบันภายใต้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า กศน. ควบคู่ไปด้วย ครูที่รู้จักที่อยู่หมู่บ้านเดียวกันส่งหนังสือมาให้อ่านถึงเวลาก็ไปสอบ ต่อมาจึงได้วุฒิมัธยมศึกษาตอนต้น และเปลี่ยนมาทำงานโรงงาน

ภาพหนุ่มสาวจากชนบทที่มาหางานทำในเมืองเป็นสิ่งที่น่าสนใจไป

¹ ชื่อสมมุติ ตลอดจนความนี้จะใช้ชื่อสมมุติแทนชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด เพื่อปกป้องสิทธิของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ข้อมูลที่ผู้เขียนได้รับบ่อยครั้งจะเป็นข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยในชีวิตประจำวันร่วมกับแรงงานหญิง ไม่ได้เกิดจากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ในบทความนี้จึงไม่ระบุวันเวลาของการสัมภาษณ์เอาไว้ เพียงระบุโดยรวมว่าเป็นข้อมูลที่เก็บในช่วงเดือนกันยายน 2012 - เมษายน 2013

ในการสมัครงานในปัจจุบัน แต่ในยุคเริ่มแรกยังมีลักษณะที่นายจ้างเป็นฝ่ายเข้าหาแรงงานเอง เช่นน้อม แรงงานหญิงจากอีสาน วัย 43 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลคนเดียวที่ใช้การสมัครงานผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ได้เข้ามาสมัครด้วยตัวเอง โดยสมัครทางจดหมายผ่านสำนักงานแรงงานจังหวัด จากนั้นบริษัทก็ไปรับเข้ามาทำงานที่นคร เริ่มต้นจากการอยู่หอพักของบริษัท จนกระทั่งขยับขยายออกมาเช่าห้องพักข้างนอก แล้วจึงซื้อบ้านของตัวเอง ครอบครัวของเธอทำการเกษตรเช่นเดียวกับแรงงานหญิงส่วนใหญ่ เหตุผลที่เธอไม่ทำการเกษตรต่อเพราะ “นาแล้ง ไม่ค่อยมีน้ำ แล้วเมื่อก่อนก็ทำแต่หน้าปี ซลประทานก็ไม่มี” ซึ่งแทบจะเรียกได้ว่าเป็นกรณีทั่วไปที่แรงงานหญิง (โดยเฉพาะในวัยของน้อม) ต้องเผชิญ

บางคนเข้าสู่เมืองด้วยเหตุผลเรื่องภาระหนี้สิน เช่น พริก ที่เริ่มแรกเข้ามาทำงานในร้านอาหารต่างชาติย่านสุรวงศ์ เป็นร้านของป้าที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติ เธอทำงานนี้เพราะต้องชดใช้หนี้สินที่แม่ของเธอกู้ยืมมาจากญาติคนดังกล่าว เมื่อใช้หนี้หมดแล้วก็ต้องทำงานต่อเพื่อส่งเงินให้น้องสาวได้เรียนต่อ “ตัวเองจบ ป.6 ก็ต้องส่งน้องเรียนให้จบ ม.6 เราไม่มีอนาคตก็อยากให้น้องได้เรียนจบ ม.6” จากนั้นก็เปลี่ยนมาทำงานในร้านเสริมสวยของคนที่รู้จักคุ้นเคยกัน แล้วจึงมาทำงานในโรงงาน

นับว่าการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงที่กล่าวไปข้างต้นเป็นตัวอย่างของแบบฉบับการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงที่หลายคนเคยได้ยินได้ฟังมา เหตุจากความยากจนของครอบครัวและสะท้อนผลจากการพัฒนาประเทศที่ไม่ทั่วถึงให้ภาพของภาคการเกษตรและชนบทที่ถูกกละเลยมาในอดีตที่ทำให้แรงงานหญิงต้องย้ายถิ่นเข้ามาสู่เมือง อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจัยทางเศรษฐกิจอันได้แก่ความยากจนของครอบครัวและความไม่เพียงพอของรายได้จากภาคการเกษตรจะเป็นเหตุผลหลักของแรงงานหญิงส่วนใหญ่ แต่ความจำเป็นที่แต่ละคนต้องเผชิญก็มีระดับที่แตกต่างกันไป

ภา แรงงานหญิงเชื้อสายจีนวัย 22 ปี เป็นตัวอย่างของการทำหน้าที่ลูกสาวและหน้าที่ของพี่ในครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวนมาก เริ่มแรกเข้ามา

ทำงานที่จังหวัดสมุทรปราการ จากนั้นก็ย้ายมาทำที่นคร เธอเข้ามาทำงานตั้งแต่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 “มีพี่น้องเยอะ ก็ต้องให้เขาเรียนก่อน จะเรียนอีกคนก็สงสารแม่” ภาเป็นลูกคนที่ 2 ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด 8 คน จึงต้องช่วยพี่สาวคนโตส่งเสียน้องให้เรียนหนังสือ ในวัยเด็ก เธอค่อนข้างลำบากและเสียสละให้กับน้องๆ หลายอย่าง ภาเป็นเด็กเรียนดีและได้ทุนจากโรงเรียน แต่ก็ต้องเบิกเงินทุนของตนเองเพื่อไปซื้ออุปกรณ์การเรียนให้กับน้องๆ การทำงานเป็นเรื่องเสี่ยงไม่ได้สำหรับเธอ “อย่างเราช่วยพ่อแม่ทำไร่นา เราเคยชินอย่างนั้นแล้ว ไม่ชอบการอยู่กรุงเทพฯ แต่ถ้าจะกลับไปทำไร่นาก็ต้องถามว่าจะส่งน้องเรียนไหวไหม ก็ไม่ไหว งานในไร่นาภาระมันตายตัวแต่รายได้ไม่ได้ตายตัว มันก็ไม่ได้” ในอนาคตเธอยังหวังว่าจะได้กลับไปทำไร่นา ปัจจุบันแนวโน้มสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเธอเริ่มดีขึ้นเพราะน้องบางคนโตพอที่จะออกมาหางานทำกันบ้างแล้ว เธอจึงวางแผนว่าจะเรียนต่อในปีถัดไป

การขาดโอกาสในการศึกษาต่อเป็นปัญหาร่วมของแรงงานหญิงส่วนใหญ่ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต้องเข้ามาทำงานในฝ่ายผลิตของโรงงาน แทนที่จะได้ทำงานในสำนักงานหรืองานราชการแบบที่เคยฝันเอาไว้ในวัยเด็ก นั่นที่แรงงานหญิงที่เพิ่งจบมัธยมศึกษาจากขอนแก่น เล่าถึงความคาดหวังเมื่อเรียนจบว่า “ฝันว่าอยากเรียนต่อ แต่มีปัญหาที่บ้าน ... อยากเรียนต่อ แต่เขา(พ่อแม่)ไม่ส่งเรา[เรียน]” เธอตัดสินใจว่าจะเข้ามาทำงานเก็บเงินเรียนต่อ เธอเคยไปสมัครเรียนด้านการตลาดไว้ที่วิทยาลัยแห่งหนึ่ง แต่เรียนได้เพียงหนึ่งเดือนก็หยุดไป เธอบอกว่า “ไม่ไหว มันเหนื่อยเกินไป” เธอยังหวังว่าในอนาคตจะได้ทำงานและเรียนไปด้วย และกำลังหาข้อมูลที่เรียนที่ใช้เวลาเฉพาะเสาร์อาทิตย์

นับว่างานโรงงานเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพที่เป็นไปได้ง่ายที่สุดสำหรับผู้หญิงที่ไม่ได้เรียนต่อในระดับอุดมศึกษาและไม่มีทุนพอที่จะประกอบอาชีพอิสระ รินทร์ แรงงานหญิงวัย 35 ปี ซึ่งทำงานโรงงานตั้งแต่จบมัธยมต้น ให้เหตุผลถึงการไม่ทำการเกษตรต่อจากพ่อแม่ว่าการเกษตร

ต้องใช้ทั้งแรงและทุน ทั้งยังมีความเสี่ยง แต่งานโรงงานอาศัยแค่แรงอย่างเดียว แรงงานหญิงที่เคยค้าขายมาหลายประเภทก็มองงานโรงงานว่า “อย่างน้อยก็ไม่ต้องลงทุน ใช้แต่แรง แล้วรับอย่างเดียว” เมื่อไม่ต้องเผชิญความเสี่ยงมากเท่ากับการค้าขาย ขณะเดียวกันก็ยังได้รับค่าตอบแทนที่มากกว่าการทำงานในไร่นา การขายแรงงานในระบบอุตสาหกรรมจึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับคนเหล่านี้

ดังที่กล่าวมา ปัจจัยทางเศรษฐกิจจึงเป็นเหตุผลสำคัญในการเข้าสู่การจ้างงานของแรงงานหญิง เหตุผลทางเศรษฐกิจยังดำเนินควบคู่ไปกับเหตุผลทางวัฒนธรรมที่คาดหวังต่อสมาชิกของครอบครัว โดยเฉพาะคนที่อยู่ในฐานะเป็นพี่ การมีทุนทางเศรษฐกิจต่อยังส่งผลต่อทุนทางวัฒนธรรมอีกด้วย กล่าวคือ ได้รับการศึกษาต่ำและทำให้ต้องออกมาหางานทำแทนที่จะได้เรียนต่อ ทั้งสองปัจจัยนี้ยังส่งผลซึ่งกันและกัน การจบการศึกษาต่ำทำให้แรงงานหญิงไม่สามารถประกอบอาชีพที่ได้รับรายได้สูงกว่านี้หรือมีสถานะทางสังคมที่ดีกว่านี้ดังที่เคยวาดฝันไว้ในวัยเด็ก อีกทั้งข้อจำกัดในการทำงานโรงงานยังทำให้หลายคนไม่สามารถที่จะศึกษาต่อควบคู่ไปกับการทำงานได้ อย่างไรก็ตาม การทำงานโรงงานก็ถือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขที่เผชิญอยู่

2. ความมั่นคงและความเสมอของรายได้และเวลา

การตัดสินใจของแรงงานหญิงเพื่อเข้าสู่การจ้างงานในระบบอุตสาหกรรมแ่งมุมทางเศรษฐกิจเอง ยังมีรายละเอียดที่มากกว่าเพียงการได้รายได้ในจำนวนมากกว่ารายได้จากภาคการเกษตร แต่ยังมีเรื่องความแน่นอนและความรู้สึกมั่นคงที่ได้รับจากการทำงานโรงงานด้วย เพราะไม่เพียงให้รายได้ที่ “เพิ่มขึ้น” โดยเปรียบเทียบกับการทำงานในภาคเกษตร แต่รายได้จากการเป็นแรงงานในโรงงานยังมีความ “สม่ำเสมอ” และ “แน่นอน” กว่า ซึ่งนอกจากรายได้แล้ว ยังให้ความมั่นคงทางเวลาด้วย

การทำงานประจำที่เวลางานชัดเจนอาจถูกมองว่าส่งผลให้ชีวิตจำเจเคร่งครัด เวลาโรงงานจึงถูกจัดวางเป็นเวลาที่ตรงข้ามกับเวลาในสังคมเกษตร

ตั้งที่ E.P. Thompson และ Keith Thomas กล่าวว่าการทำงานในสังคมเกษตรจะถูกกำหนดด้วยตัวงานเป็นหลัก (task-orientation) มากกว่าถูกกำหนดตามเวลานาฬิกา (Thomas 1964, 52, Thompson 1967, 60) ความเข้าใจต่อเวลาสัมพันธ์กับวัฏจักรของงานหรือการทำงานในครัวเรือน ที่ไม่ได้กำหนดเวลาที่แน่นอนในลักษณะที่เราคุ้นเคย สังคมลักษณะนี้ สถานการณ์การทำงานและความสัมพันธ์ที่มีต่อธรรมชาติที่แตกต่างกันจะเป็นปัจจัยที่สร้างเงื่อนไขความเข้าใจต่อเวลาที่แตกต่างกันของผู้คน (Thompson 1967, 58-59) การทำงานกับการใช้เวลาว่างในสังคมบุพกาลไม่ได้มีเส้นแบ่งชัดเจนระหว่างเวลาว่างกับเวลาทำงาน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การล่าสัตว์ การไปตลาด ก็มีแง่มุมของการพักผ่อนรวมอยู่ด้วย¹ การทำงานตามจังหวะของธรรมชาติที่ขึ้นกับตัวงานเป็นหลักเช่นนี้ Thompson มองว่ามีลักษณะที่เข้าใจมนุษย์มากกว่าการเป็นแรงงานตามเวลา (timed labour) เพราะคนสามารถทำงานตามเงื่อนไขความจำเป็นของตน การแยกแยะ “ชีวิต” และ “งาน” มีน้อยมาก กิจกรรมทางสังคมและแรงงานต่างผสมกันเข้าด้วยกัน ไม่มีความขัดแย้งระหว่างแรงงานกับ “การผ่านไปของเวลาในแต่ละวัน” (Thompson 1967, 60)

Aihwa Ong (1987, 108-112) ก็กล่าวถึงระบบเวลาชนบทในงานศึกษาแรงงานหญิงมาเลเซียในทำนองเดียวกันว่า ถูกกำกับโดยวัฏจักรปฏิบัติทางศาสนา ไม่ได้เป็นไปตามหน่วยเวลานาฬิกา แม้หญิงสาวในหมู่บ้านอาจถูกกำกับการทำงานอยู่บ้าง แต่งานบ้านและงานไร่นาจักผูกพันกับชีวิตทางสังคมของผู้หญิงกลุ่มนี้ และยังสามารถจัดลำดับความสำคัญของงานต่างๆ ได้เอง จังหวะเวลาแต่ละวันได้รับอิทธิพลจากมรสุม ฟ้าฝน วัฏจักรงานบุญ การถือศีลอด ฯลฯ สำหรับ Ong สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนไปเมื่อระบบการศึกษาแบบใหม่และโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามา เช่นเดียวกับ Pun Ngai (2005, 93) ที่มองประสบการณ์ต่อเวลาของแรงงานหญิงในช่วงที่คนเหล่านี้อยู่ในชนบทอย่าง

¹ Thomas ไม่ได้ให้รายละเอียดว่าแง่มุมการพักผ่อนว่ามีลักษณะเช่นไร ซึ่งอาจถูกโต้แย้งได้ว่าเป็นการมองการพักผ่อนจากมุมมองปัจจุบันแล้วเอาไปครอบกิจกรรมที่ผู้คนทำในอดีต แต่ประเด็นสำคัญในที่นี้คือต้องการเน้นว่างานในยุคดั้งเดิมไม่ได้แยกจากชีวิตด้านอื่นนัก

เป็นคู่ตรงข้ามกับช่วงที่อยู่ในโรงงาน โดยให้ภาพในชนบทว่า “เธออยู่ในอากาศที่บริสุทธิ์ เดินเตร่ไปในหมู่บ้านที่เต็มไปด้วยภูเขา ซึ่งไม่ค่อยมีอะไรให้ทำ ดังนั้นจึงไม่มีการรับรู้ต่อเวลา (no sense of time)”

ผู้เขียนเห็นว่ามุมมองเช่นนี้ค่อนข้างจะมองเวลาแบบเกษตรกรรมและเวลาในหมู่บ้านในแง่บวกจนเกินไป จริงๆ แล้ว ข้อเรียกร้องต่อคนงานในสังคมเกษตรให้ทำตามเวลานั้นก็มีสูงและเรียกร้องวินัยในการทำงานเช่นกัน เพียงแต่เป็นระบบเวลาและวินัยในต่างลักษณะกัน กล่าวคือ คนในสังคมเกษตรยังต้องเร่งรีบต่อการผลิตให้ทันกับดินฟ้าอากาศ ต้องรีบเตรียมดิน ปลูก เก็บเกี่ยว บำรุงพืชผลในแต่ละระยะ และเมื่อเข้าสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์ก็ยิ่งเข้มข้นขึ้น ภาพที่ Thompson (1967) Ong (1987) และ Pun (2005) ให้ไว้จึงต่างไปจากข้อมูลที่ผู้เขียนพบจากการสัมภาษณ์แรงงานหญิง ต่อให้หลายคนเพิ่งเคยเข้ามาทำงานโรงงาน แต่เชื่อว่าจะไม่มีความรับรู้ต่อเวลาสมัยใหม่เอาเสียเลย ชนบทไทยในปัจจุบันไม่ได้ห่างไกลจากความเป็นเมืองเกินกว่าจะจินตนาการได้ และไม่ได้ห่างไกลถึงขั้นที่จะทดลองใช้วิถีการบริโภคแบบเมืองไม่ได้ นอกจากนี้กิจกรรมในชนบทก็ได้มีลักษณะเนิบช้าหรือไม่คำนึงถึงเวลาไปเสียทีเดียว เวลาในการเกษตรที่เป็นเกษตรเชิงพาณิชย์ วิถีชีวิตของเกษตรกรรย่อมคุ้นเคยกับเวลาของโรงสี ลานรับซื้อผลผลิต ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ทั้งยังมีเวลาของระบบราชการ โรงเรียน และสื่อที่เข้าไปถึงพื้นที่ชนบทมาเป็นเวลานานแล้ว การมีประสบการณ์ต่อเวลาเหล่านี้ย่อมส่งผลให้ชาวชนบท รวมทั้งแรงงานหญิงที่คุ้นเคยกับเวลาในระบบโรงเรียนมาเกินกว่าสิบปีนั้น ก็มีการปรับตัวกับเวลาสมัยใหม่มาก่อน

แม้การทำการเกษตรจะยึดเอาตัวงานเป็นหลักและขึ้นต่อดินฟ้าอากาศสูง แต่ไม่ได้หมายความว่า เวลาไม่สำคัญ เพียงแต่ไม่ได้กลายมาเป็นสิ่งที่มีมูลค่า โดยตัวของมันเองในลักษณะที่ Marx กล่าวถึงในระบบอุตสาหกรรม กล่าวคือ

¹ ชื่อสมมุติของบริษัทที่ผู้เขียนเข้าไปเก็บข้อมูลเป็นเวลาสองเดือน เป็นโรงงานผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านของญี่ปุ่น ทั้งนี้ การใช้ชื่อสมมุติเป็นไปตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับบริษัทและเพื่อปกป้องสิทธิของบริษัทและผู้ให้ข้อมูล

แม้ในระบบเกษตรเชิงพาณิชย์เช่นปัจจุบัน เวลาในไร่เราก็ไม่ได้ถูกประเมินออกมาเป็นเงินโดยตัวของมันเอง นอกจากนี้ผู้เขียนยังต้องการโต้แย้งว่า การทำงานที่ยึดตามตัวงานเป็นหลักนั้นไม่ได้เมตตาปราณีต่อผู้คนมากกว่า การทำงานตามเข็มนาฬิกาเสมอไป จะเห็นภาพชัดขึ้นหากนึกถึงกรณี การจัดการกับพืชผลไม่ทันตามเวลาที่เหมาะสมหรือการสูญเสียผลผลิต อันเนื่องมาจากดินฟ้าอากาศ กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ไม่ใช่เวลาใน โครงสร้างการผลิตแบบเกษตรกรรมจะมีลักษณะเป็นมนุษย์นิยมมากกว่า เวลาในโครงสร้างแบบอุตสาหกรรม เพียงแต่เวลาในการเกษตรไม่สามารถ แปรมาเป็นมูลค่าได้ตามหน่วยวัดในลักษณะแบบเวลาในโครงสร้าง อุตสาหกรรม เวลาการเกษตรก็มีลักษณะการเรียกร้องวินัยทางเวลาจากผู้คน ในภาคการเกษตรเช่นกัน นอกจากนี้แล้ว เวลาแบบอุตสาหกรรมที่มักถูกมอง อย่างเชื่อมโยงกับความเคร่งครัดเข้มงวด ในอีกแง่มุมหนึ่งก็อาจพิจารณาได้ว่า การทำงานอย่างมีเวลาที่แน่นอนก็ช่วยให้ผู้คนสามารถวางแผนคาดการณ์ อนาคตได้มากกว่าการทำงานในภาคการเกษตร ความแน่นอนและ ความสม่ำเสมอของเวลามีความสำคัญเพราะสื่อถึงความมั่นคงในการดำรง ชีวิตและความมั่นคงทางจิตใจด้วย

Eviatar Zerubavel (1985) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความเป็นประจำสม่ำเสมอทางเวลา (temporal regularity) ของโลกทางสังคมมีความหมายต่อนัยทางความรู้สึกนึกคิด (cognitive implication) อย่างมาก เพราะทำให้เรามีการคาดการณ์ที่แน่นอนโดยสัมพันธ์กับโครงสร้างทางเวลาในสิ่งแวดล้อมที่เราอยู่ และช่วยให้ รู้สึกถึงความเป็นระบบระเบียบ รู้ว่าจะพบกับสิ่งใดโดยมีขอบเขตที่ชัดเจน กล่าวคือ ให้ความสามารถในการคาดการณ์ (predictability) ซึ่งเป็นการเพิ่ม สวัสดิภาพทางความรู้สึกนึกคิด (cognitive well-being) ในอีกทางหนึ่ง ความไม่ สม่ำเสมอทางเวลา (temporal irregularity) ก็ให้ความรู้สึกของความไม่มั่นคง (Zerubavel 1985, 12) ดังนั้น เกร็ดอีกด้านของการควบคุมกำกับเวลาที่ เคร่งครัดก็คือ ความมั่นคง แน่นนอน และคาดการณ์ได้ และการทำงานใน ระบบอุตสาหกรรมก็สามารถให้สิ่งนี้ได้อย่างน้อยก็มากกว่างานในภาคเกษตร

ก่อสร้าง หรือการประกอบอาชีพอิสระ

หากเปรียบเทียบกับการทำงานในรูปแบบอื่นเช่นงานก่อสร้าง การทำงานโรงงานก็ยิ่งเชื่อถือได้มากกว่า เช่นการเข้าสู่กรุงเทพฯ ของก้อย แรงงานหญิงวัย 35 ปี ที่เริ่มต้นจากงานก่อสร้าง แต่ถูกผู้รับเหมาโกงอยู่บ่อยๆ เธอเคยเข้ามาทำงานก่อสร้างกับญาติๆ โดยเอาข้าวสารจากบ้านมาด้วย พอถูกโกงและไม่มีเงินก็ต้องเอาข้าวสารไปขายเพื่อหาค่ารถกลับบ้าน “คนไม่มีความรู้มาทำงานก็ถูกเอาเปรียบ” เธอบอกเพียงว่า “ทำอะไรไม่ได้” ภายหลังเธอจึงเปลี่ยนมาทำงานในโรงงาน เปลี่ยนโรงงานมาเรื่อยๆ จนกระทั่งมาลงเอยที่มริย¹ เธอทำงานที่นั่นมา 14 ปีแล้ว ดังนั้น แม้เหตุผลของการเข้าสู่เมืองในระยะเริ่มแรกคือการหารายได้เป็นหลัก แต่เมื่อเผชิญกับความไม่แน่นอนของรายได้จากการทำงานก่อสร้าง จึงทำให้การทำงานในโรงงานเป็นทางเลือกที่ให้ความมั่นคงกับเธอได้มากกว่า

สำหรับการเปรียบเทียบการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกับการทำงานในภาคเกษตร พริกเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า “ตอนอยู่บ้าน เพาะเห็ดขาย ลอกป้อนู่น ทำหมด ไม่มีเวลาพักนะ สบายที่สุดก็คือทำงานโรงงาน เรายังมีเวลาพัก เวลานอน...เก็บพริกปีละห้าบาท กว่าจะได้ปีหนึ่ง ถอนกลั่มดละบาท ถ้าเขา (คนที่รับจ้างด้วยกัน) ไม่พัก เราก็ไม่ได้พัก หมดหน้าแล้วก็ต้องทำอย่างอื่น งานโรงงานถ้าเหนื่อยยังมีเข้าห้องน้ำมีเบรก ทำนาจะนั่งก็นั่งไม่ได้ เราจะนั่ง [แต่]เพื่อนไม่นั่งก็ไม่ได้...ชีวิตแม่คนกับชวานามันลำบาก” เช่นเดียวกับจินต์เพื่อนร่วมงานของเธอที่บอกว่า “อยู่บ้านรายได้ไม่แน่นอน ไม่เหมือนที่นี้มันตายตัว ทำโอเอเยะก็ได้เยอะ” หลายคนมักจะพูดว่ารายได้จากภาคการเกษตรนั้นเป็น “เงินปี” คือปีหนึ่งถึงจะได้สักครั้งเมื่อขายผลผลิตได้ แต่เงินจากการทำงานโรงงานจะได้ในช่วงเวลาที่ถี่กว่า เช่นเดือนละครั้งหรือสองสัปดาห์ครั้ง เมื่อการดำรงชีวิตแบบพอยังชีพและบริโภคในสิ่งที่ตนเองเป็นผู้ผลิตนั้นไม่ใช่วิถีชีวิตของผู้คนอีกต่อไป และการบริโภคมาจากการใช้จ่ายเงินแทบทั้งหมด ทำให้การหารายได้เข้ามาในวงรอบเวลาที่สั้นลงจึงเป็นสิ่งจำเป็นของผู้คนในสังคมปัจจุบัน

การทำงานในระบบอุตสาหกรรมแม้จะถูกควบคุมเวลาอย่างเคร่งครัด แต่ขณะเดียวกันเวลาทำงานและเวลาพักผ่อนก็แยกจากกันชัดเจน ซึ่งช่วยให้แรงงานหญิงสามารถกำหนดการใช้เวลาของตนเองได้อิสระกว่าเมื่อเทียบกับการอยู่บ้านเกิด เช่น ลิน ที่บ้านของเธอค้าขาย เธอแบ่งถึงภาระที่ต้องทำว่า “ต้องคอยตื่นแต่เช้า เตรียมตัวช่วยพ่อแม่ขายของ เวลานอนก็ไม่ได้นอนจริง...ที่นี่ (นวนคร) ถึงต้องตื่นเชาก็เช้าคนละแบบ เวลานอนก็ได้นอนจริง” กรณีงานภาคบริการขนาดเล็กเช่นร้านซักรีดที่นิลเคยทำก่อนที่จะมาทำงานโรงงาน เวลาก็ไม่แน่นอนเช่นกัน เธอบอกว่ากว่าจะได้นอนก็ตึกและต้องตื่นแต่เช้ามืด แต่พอเข้ามาทำงานโรงงานก็ได้พักผ่อนมากกว่า เวลาแน่นอนกว่า และเห็นว่างานโรงงาน “เบา” กว่างานไนโร้หนา “อันนั้น (งานไนโร้หนา) เราต้องตากแดดตากลม” เช่นเดียวกับการตัดสินใจของเนย แรงงานหญิงในโรงงานทำเครื่องนอน วัย 24 ปี กล่าวถึงข้อดีของการทำงานโรงงานว่าช่วยให้ “มีเวลาทำนู่นทำนี่” เธอบอกว่าการทำงานโรงงานมีความชัดเจนว่าจะต้องใช้เวลาใด แต่ก่อนหน้าที่เธอเคยขายกล้วยเดี่ยวอยู่นั้นบางครั้งก็ต้องคอยดูแลลูกค้าด้วย จริงๆ แล้วการค้าขายของเธอได้รายได้ค่อนข้างดี แต่ตัดสินใจเลิกไปเพราะไม่มีคนช่วย ทั้งยังถูกแม่สามีและญาติฝั่งสามีมารบกวนขณะทำงานบ่อยๆ การทำงานโรงงานจึงช่วยตัดปัญหาการถูกรบกวนได้และมีเวลาที่แน่นอน

อย่างไรก็ตาม ทั้งบริษัทและคนงานต่างก็แสวงหาความมั่นคง แต่ความมั่นคงของฝ่ายหนึ่งก็มักแลกมาจากความไม่มั่นคงของอีกฝ่ายโดยการลักภาระความเสี่ยง และฝ่ายที่มีทรัพยากรมากกว่าก็มักจะเป็นผู้ได้เปรียบตอย แรงงานหญิงวัยยี่สิบเศษเล่าว่าเคยทำงานธุรการที่บริษัทผลิตรถจักรยานยนต์ (เรียกได้ว่าเธอเคยทำงานอยู่ในทั้งสองลักษณะคือ ทั้งงานสำนักงานและงานผลิต) โดยลักษณะของงาน เธอชอบงานสำนักงานมากกว่า เธอเรียนจบด้านบัญชีจากวิทยาลัยอาชีวศึกษา เดิมที่ทำงานเป็นพนักงานสัญญาจ้างที่บริษัทดังกล่าวเป็นสัญญาแบบปีต่อปี พอระยะหลัง บริษัทเริ่มลดระยะเวลาจ้างงานเป็น 6 เดือน ต่อมาเป็น 3 เดือน ล่าสุดก็ปรับมาเป็นต่อ

สัญญาแบบเดือนต่อเดือน ทางบริษัทบอกว่าจะใช้ระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาทำในส่วนที่เธอทำอยู่มากขึ้น แต่ก็ยังไม่ยอมให้เธอออกจากงาน อยากให้ทำแบบเดือนต่อเดือน ซึ่งทำให้เธอไม่มั่นใจ “เหมือนชีวิตเราไม่มั่นคงเลยลาออกดีกว่า” จริง ๆ แล้วเธออยากรับราชการเพราะเห็นว่ามีความมั่นคงที่สุด สอบมาหลายครั้งแต่ก็ไม่ผ่าน ตอนนี้อยู่กำลังเรียนหลักสูตรการจัดการของมหาวิทยาลัยเปิดและคาดว่าหากเรียนจบจะไปสมัครงานราชการอีกครั้งระหว่างที่ทำงานฝ่ายผลิต เธอก็พยายามหางานแบบที่ทำในสำนักงานไปด้วย เช่นเดียวกับพริกที่แม้จะเห็นว่างานโรงงานดีกว่างานไร่ นา แต่กระนั้นเธอก็ยังเห็นว่างานราชการยังดีกว่างานโรงงาน “อย่ามาทำเลยโรงงาน ถ้ามีเงินก็จะส่งลูกไปเป็นครู”

จะเห็นได้ว่าลักษณะการทำงานทั้งในภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรมต่างก็เรียกร้องวินัยการทำงานจากผู้คนด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่ต่างลักษณะกันและความคุ้นเคยของชนบทยุคปัจจุบันต่อเวลาสมัยใหม่ก็ส่งเสริมให้การรับเอาวินัยเวลาในระบบเวลาอุตสาหกรรมของแรงงานหญิงเป็นไปได้ไม่ยากนักแน่นอนว่าการที่ผู้หญิงเหล่านี้เข้ามาเป็นแรงงานระดับล่างทำให้ต้องเข้างานเลิกงานตามกรอบเวลาที่กำหนด ด้านหนึ่งอาจทำให้ต้องเผชิญกับเวลาที่เคร่งครัด แต่อีกด้านหนึ่งก็สร้างความชัดเจนให้กับการวางแผนในชีวิต ทั้งในแง่การมีเวลาที่ชัดเจนและรายได้ที่แน่นอนตามระยะเวลาที่กำหนด ความชัดเจนสม่ำเสมอที่ได้จากการเข้าสู่การจ้างงานในระบบอุตสาหกรรมได้เอื้อต่อความสามารถในการคาดการณ์วางแผน ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงทางจิตใจด้วย อย่างไรก็ตาม ความแน่นอนและสม่ำเสมอที่กล่าวถึงนี้เป็นไปได้โดยสัมพัทธ์คือเมื่อเทียบกับงานอื่นที่แรงงานหญิงเคยทำมา การทำงานโรงงานให้ความมั่นคงกว่า แต่เมื่อเทียบงานราชการหรืองานสำนักงาน แรงงานหญิงก็เห็นว่าการทำงานโรงงานยังดีกว่า (อย่างน้อยก็ไม่มีแรงงานหญิงคนใดอยากให้ลูกมาทำงานเป็นแรงงานในฝ่ายผลิตแบบตน) แต่ก็เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ในสถานการณ์และเงื่อนไขที่เผชิญ

3. ความต้องการหาประสบการณ์ใหม่ ๆ และมีอิสระในการใช้จ่าย

การย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ยังหมายถึงการเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ และประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ต่างไปจากการอยู่ที่บ้านเกิด นั่นคือ แรงงานหญิงที่แม้จะบอกว่าเข้ามาทำงานโรงงานเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจที่พ่อแม่ไม่สามารถส่งเสียให้เรียนต่อได้ แต่เธอก็ระบุถึงเหตุผลอื่นเช่นกัน “ต้องการหาประสบการณ์ มีประสบการณ์แล้วคนหลอกไม่ได้ เข้ามาพี่สาวก็สอนให้ อย่าเชื่อคน มันไม่เหมือนกันที่บ้านกับที่นี่ มันก็ทำให้เรารู้ทันคน” แรงงานหญิงส่วนใหญ่จะรู้สึกภูมิใจที่ตนเองได้จากบ้านมา เพราะได้พบกับประสบการณ์ใหม่ๆ ใช้ชีวิตในสถานที่ใหม่ๆ และไปในสถานที่ที่ไม่เคยไป ฉัตร แรงงานหญิงจากพัทลุงวัย 38 ปี ทำงานมา 20 ปี บอกว่าการมาทำงานโรงงานทำให้เธอมีประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ไม่มีโอกาสจะได้พบหากอยู่ที่บ้าน “อยู่นี่ โลกกว้างขึ้นไปเที่ยวทั่ว ไปถึงเชียงใหม่” เช่นเดียวกับจินต์ เพื่อนร่วมงานในไลน์การผลิตเดียวกันกับผู้เขียนที่กล่าวว่า “พวกคนอยู่บ้าน ไม่ค่อยได้เห็นอะไร”

น้ำ แรงงานหญิงอีกคนหนึ่ง เล่าถึงการเข้ามาทำงานตอนแรกว่า “ก็อยากรู้ว่ามันเป็นไง ไม่อยากขอพ่อแม่” เธอไม่ชอบการเรียนและบอกว่ายังไม่คิดเรื่องเรียนต่อ “หนูไม่ไป[เรียน] ทำงานเก็บตังค์ดีกว่า ไม่ชอบ ชี้้เกียด ไม่อยากเรียน...ทำงานก็ได้ตังค์ เก็บเอง ถ้าเรียนก็ต้องขอพ่อแม่ แต่จะทำงานด้วยเรียนด้วยก็เหนื่อย” เช่นเดียวกับลินที่บอกว่า “อยากใช้ชีวิตที่ต่างจากที่บ้าน อยากมาดูโลกกว้างภายนอกว่าเป็นไง อยู่บ้านไม่เคยได้สัมผัสอะไรแบบนี้” แม้ที่บ้านมีเงินส่งให้เรียน แต่เธอเลือกมาทำงานแทน “เห็นพี่สาวมาทำงานมีเงิน สมัยนั้นเราก็ออยากได้เงินใช้ใช้ไหมล่ะ มีเงิน อยากได้อะไรเราก็ได้... พ่อแม่ก็อยากส่งเรียนอยู่ แต่หนูคิดว่าเรียนทีหลังมันก็ไม่สาย” พริกเองก็เล่าถึงตอนเปลี่ยนงานหลายครั้งจนมาทำงานโรงงานว่า “แต่ก่อนมันยังเป็นสาว...มีแต่อยากจะไปอย่างเดียว” ความอยากทดลองใช้ประสบการณ์นอกบ้านถือเป็นความใฝ่ฝันของแรงงาน

4. ปัจจัยอื่นๆ

แรงงานหญิงไม่ได้เข้ามาทำงานด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจเสมอไป Mills

(2003, 17, 55, 73) เสนอว่าแรงงานหญิงในงานศึกษาของเธอไม่ได้มาจากครอบครัวยากจนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงครอบครัวฐานะปานกลางและฐานะดีด้วย ผู้เขียนพบผู้ให้ข้อมูลลักษณะนี้จากสนามของตนเองเช่นกันแม้ไม่มากนัก เช่น อัญ หญิงวัยกลางคนที่เพิ่งเข้ามาทำงานโรงงาน สามีของเธอเสียชีวิตไปกว่าสิบปี ก่อนหน้านี้อัญเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดแพร่ ด้วยความเคยชินที่ได้พบปะผู้คนหลากหลาย ได้เดินทางบ่อยตอนที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พอหมดวาระแล้วจึงเริ่มเบื่อกับการอยู่บ้าน เธอบอกเหตุผลของการเข้ามาทำงานทำด้วยภาษาท้องถิ่นว่า “มันง่อม” (มันเหงา) จริงๆ แล้วความจำเป็นทางเศรษฐกิจถือเป็นปัจจัยรองที่ทำให้เธอย้ายถิ่น เธอไม่ได้ขาดคนที่บ้านของเธอมีสักทองกว่าแผ่นดิน ทั้งยังมีที่นาให้เช่า “อาศัยว่าอายุนี้ก็ได้กินไปเรื่อยๆ ได้เจอเพื่อนเจอฝูง” และคิดว่าถ้าเมื่อเมื่อไรก็จะกลับไปบ้านเกิด

เนตร เป็นอีกคนที่เหตุผลหลักในการทำงานไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจ แต่เพื่อตามมาอยู่กับสามี ปกติเธอชอบเล่นเฟชบุ๊กและขายของทางอินเทอร์เน็ต เธอเชี่ยวชาญการใช้คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ เมื่อมีเพลงใหม่ๆ ก็มักกดดลอกไฟล์ลงแผ่นซีดีมาให้เพื่อนร่วมงาน บ้านของเธออยู่มุกดาหาร ทำอาชีพค้าขายและมีสวนยางพารา ชีวิตเธอดูไม่ลำบากนัก เนตรบอกเหตุผลที่เล่นที่จริงว่าเหตุที่เข้ามาทำงานคือ “ตามมาอยู่กับสามี มาดูว่ามีก็อยู่ที่นี้รึเปล่า” ก่อนหน้านั้นเธอเข้ามากรุงเทพฯ เป็นประจำ โดยชอบเดินและซื้อของในหลายที่ ทั้งสยามสแควร์ เซ็นทรัลลาดพร้าว เซ็นทรัลเวิลด์ ตลาดนัดจตุจักร และสวนรถไฟ หากเป็นช่วงคริสมาสต์และปีใหม่ เธอและสามีมักไปเดินดูไฟประดับถนนและไปร่วม “เคาท์ดาวน์” ที่เซ็นทรัลเวิลด์ เรียกได้ว่าสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของเธอต่างจากภาพประทับใจเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างของแรงงานหญิงที่ผู้เขียนเคยรับรู้มาก็เดียว

จะเห็นได้ว่า เหตุผลในการเข้ามาทำงานของแรงงานหญิงมีหลายด้าน ในทางเศรษฐกิจ รายได้จากภาคอุตสาหกรรมไม่เพียงมีปริมาณมากกว่า แต่เป็นรายได้ที่แน่นอน สม่ำเสมอ และได้รับในเวลาที่บ่อยกว่างานในภาคเกษตร ความแน่นอนในทางรายได้และเวลาในระบอบอุตสาหกรรมยังส่งผล

ต่อความสามารถในการคาดการณ์วางแผนการดำเนินชีวิตที่มีผลต่อความมั่นคงทางจิตใจของแรงงานหญิงด้วย แม้งานโรงงานจะไม่ใช่งานที่คนเหล่านี้เคยฝันในวัยเด็ก แต่ก็ดีที่สุดที่สุดท้ายได้ข้อจำกัดที่ชีวิตเผชิญอยู่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเรื่องความยากจนที่ผลักดันให้แรงงานหญิงเข้ามาทำงานทำนั้น ยังทำงานควบคู่ไปกับปัจจัยทางวัฒนธรรมที่คาดหวังว่าสมาชิกของครัวเรือนต้องคอยค้ำจุนความเป็นอยู่ที่ดีของบ้าน อย่างไรก็ตาม แม้การเข้ามาทำงานจะมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก แต่ก็ยังมีที่เข้ามาทำงานด้วยสาเหตุอื่น นอกจากการปฏิบัติตามความคาดหวังต่อบทบาทในการดูแลความเป็นอยู่ที่ดีของคนในครัวเรือน อันถือเป็นปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ผู้หญิงในสังคมไทยยึดถือกันและเป็นเหตุผลส่งเสริมให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานหญิงแล้วยังพบลักษณะการย้ายถิ่นที่มาจากปัจจัยอื่นๆ เช่น การแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ความต้องการมีอิสระทางการเงิน การหนีจากความน่าเบื่อที่บ้านเกิด ฯลฯ เหตุผลชุดหลังนี้สะท้อนตัวตนของแรงงานหญิงที่มีคุณลักษณะแบบตัวตนในสังคมสมัยใหม่ นอกเหนือไปจากการเป็นผู้หญิงของครัวเรือนเพียงอย่างเดียว กระนั้นก็ไม่ได้หมายความว่าตัวตนทั้งสองแบบนี้จะดำรงอยู่อย่างแยกขาดจากกัน

บทบาทของเครือข่ายความสัมพันธ์

แรงงานหญิงต้องปรับตัวมากในระยะแรกทั้งในการทำงานและการดำรงชีวิตด้านอื่นๆ การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ไม่ว่าญาติหรือเพื่อนเป็นสิ่งจำเป็นมากทั้งในแง่ของการให้ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำ และความช่วยเหลือต่างๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้ยิ่งปรากฏชัดในภาวะวิกฤต เมื่อเป็นดังนี้จึงพบความพยายามทั้งในการธำรงความสัมพันธ์เดิมไว้และการสร้างเครือข่ายใหม่ในที่ทางที่ไม่คุ้นเคย

1. ระยะปรับตัวหลังการย้ายถิ่น: การรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่

ช่วงแรกของการเข้ามาทำงาน แรงงานหญิงมักกังวลใจ ไม่เพียงเพราะ

ต้องทำงานที่ไม่เคยทำ แต่ยังต้องใช้ชีวิตอยู่ในที่ที่ไม่คุ้นเคยและต้องปรับตัวกับกลุ่มคนใหม่ๆ ระยะเริ่มต้นภายหลังย้ายถิ่นจึงเป็นช่วงเวลาในการปรับตัว อากาศเหงาและคิดถึงบ้านเกิดขึ้นกับแทบทุกคน หลายคนพบกับอุปสรรคอันเกิดจากความไม่คุ้นเคยกับเมืองใหญ่ การถูกเอาเปรียบโดยบริษัทซัฟคอนแทรกเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นประสบการณ์ร่วมของแรงงานหญิงหลายคน ฝ่ายแรงงานวัย 21 ปี เริ่มแรกเธอหางานผ่านบริษัทซัฟคอนแทรกในนคร “วันแรกที่เข้ามาไม่อยากจะบอกเลยพี่ ทุกคนดรามามากเลยหนูนะ...มีเงินมาน้อยแล้วยังถูกซัฟฯ หลอกอีก เสียเงินไปตรวจโรคแล้วไม่ได้เริ่มงาน ...ซัฟฯ บอกว่าบริษัท[ที่จะไปทำงาน]ไม่รับ ไม่รับก็ช่วยไม่ได้ ถ้าจะไปบริษัทใหม่ก็ต้องเสียเงินตรวจโรคใหม่อีกสองร้อยห้าสิบบ” ที่ผ่านมาเธอและสามีเสียเงินกับการ “ถูกซัฟฯ หลอก” ไปแล้วประมาณสองพันบาท โดยไม่ได้เริ่มงานที่ใดเลย เธอบอกว่าเพิ่งมารู้ภายหลังว่าซัฟคอนแทรกมี 2 แบบ หากเป็นสำนักงานที่ตั้งอยู่ในตัวอาคารจะน่าเชื่อถือกว่าแบบที่เป็นแผงที่ตั้งบอร์ดไว้เฉยๆ เธอบอกว่าซัฟคอนแทรกที่ดีนั้นหากไม่ได้งานก็จะไม่คิดค่าใช้จ่ายจากคนที่มาสมัครเลย “แต่พวกที่มาใหม่ๆ ก็ไม่รู้” ข้อมูลจึงถือเป็นสิ่งสำคัญมาก การมีเครือข่ายเพื่อนหรือญาติคอยคำแนะนำจะช่วยให้แรงงานหน้าใหม่รู้ว่าควรจะมีสมัครงานที่ไหน อย่างไร

แรงงานหญิงมักจะมีญาติหรือเพื่อนที่สนิทสนมจากถิ่นฐานเดียวกันที่ทำงานมาก่อนเป็นคนแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับงานให้ นอกจากข้อมูลเกี่ยวกับการรับสมัครและข้อมูลเชิงลึกว่าบริษัทใดให้ผลตอบแทนดีแล้ว เครือข่ายเหล่านี้ยังช่วยให้การปรับตัวในช่วงแรกของแรงงานหญิงเป็นไปได้ง่ายขึ้น ความผูกพันที่ฝังแน่นกับท้องถิ่นเดิมปรากฏให้เห็นจากการคบหาเพื่อน การมีกิจกรรมร่วมกัน หรือการเลือกพักอาศัยในละแวกเดียวกัน แรงงานหน้าใหม่มักเข้ามาทำงานโดยสอบถามจากญาติหรือเพื่อนสนิท เมื่อเข้ามาทำงานแล้ว ระยะแรกมักพักอาศัยในช่วงสั้นๆ กับคนที่ตนเองสนิทสนมก่อนแล้วค่อยแยกออกไปพักเอง หากไม่พักห้องเดียวกันก็เช่าอยู่ในหอพักหรือบ้านเช่าหลังเดียวกัน

ความใส่ใจกับภูมิสำเนาายังเห็นได้จากวิธีการทำความรู้จักกับคนใหม่ๆ ประโยคแรกๆ ที่ผู้เขียนมักถูกถามจากแรงงานหญิงคือ “บ้านอยู่ไหน” และหากแสดงให้เห็นว่ารู้จักบ้านเกิดของใครหรือเคยไปจังหวัดนั้น ยิ่งหากระบุพื้นที่ย่อยลงไปได้อีก ก็จะได้รับ ความสนใจมากและบทสนทนาของพวกเรา จะยืดยาวออกไป หรือหากแรงงานหญิงคนใดมาจากภูมิภาคเดียวกับผู้เขียน เมื่อรู้ภูมิสำเนาของผู้เขียน เธอจะเปลี่ยนมาพูดภาษาถิ่นโดยทันที ภาวการณ์ แรงงานหญิงจากภาคเหนือซึ่งอยู่ห้องพักใกล้กับผู้เขียน ระยะเวลาเธอตักทาย ผู้เขียนเพียงไม่กี่คำหรือเพียงยิ้มให้ จนผู้เขียนแทบจะละความพยายามใน การเข้าไปพูดคุยกับเธอแล้ว แต่พอเธอรู้ว่าผู้เขียนมาจากภาคเดียวกันก็ เปลี่ยนสำเนียงพูดเป็นภาษาถิ่นและเราก็คุยกันได้ยาวขึ้นกว่าเดิมอย่างเห็น ได้ชัด

ความสัมพันธ์เหล่านี้ไม่ได้มีแต่แง่มุมเชิงบวกเสมอไป ความเป็นเครือญาติ และความเป็นคนท้องถิ่นเดียวกันนอกจากเป็นปัจจัยที่ช่วยให้พึ่งพาอาศัย กันในยามยากแล้ว ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการจับจ้องต่อความสำเร็จใน ชีวิตของอีกฝ่ายด้วย ผู้คนในชุมชนบ้านเกิดยังคงเฝ้ามองความสำเร็จของ แรงงานหญิงที่จากบ้านไป การเปรียบเทียบความสำเร็จของผู้เป็นลูกระหว่าง แต่ละบ้านเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในสังคมชนบท กอปรเป็นคนหนึ่งที่ต้อง เผชิญกับความตึงเครียดดังกล่าว “ตอนมีครอบครัว เริ่มแรกแฟนก็ไม่มีตั้งค์ ก็เลยอยู่ด้วยกันก่อน[แต่งงาน] แล้วท้อง ก็เลยต้องแต่ง ตอนคลอดลูกฐานะ ทางบ้านก็ไม่ค่อยดี คนที่บ้านก็ดูถูก ว่ามาทำงานและก็มีผิว...ตอนแรกก็ นึกว่าแฟนจะไม่เอาทั้งลูกทั้งตัวเอง แต่เขาก็รับผิชอบ...มีลูกตอนไม่พร้อม อยู่กันก่อนแต่ง”

สำหรับแรงงานหญิงที่อยู่มานานจะสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ในที่ ทำงานหรือในย่านที่พักอาศัย เช่น นิลและสามีที่เช่าห้องของซิดเป็นเวลา นานนานกว่าสิบปี ทุกเย็นผู้เขียนจะเห็นสามีของนิลไปจ่ายตลาดหรือทำ กับข้าวเอง และแดง ลูกสาวของทั้งสอง ที่กลับจากโรงเรียนก็จะเล่นอยู่กับ เด็กย่านนั้น หรือไม่ก็นั่งคุยอยู่กับซิด โดยสามีของนิล ซิด และแดง มักจะนั่ง

ด้วยกันที่แคร่หน้าบ้านเพื่อรอให้นิลกลับจากโรงงานหลังเลิกโอทีแล้วจึงจะกินข้าวพร้อมกัน ชิดทำกิจการห้องเช่าและอาศัยอยู่ที่นี้โดยลำพัง ครอบครัวของนิลและชิตสนิทสนมกันดี ทั้งสองฝ่ายต่างเคยไปเยี่ยมที่บ้านเกิดของอีกฝ่ายเมื่อถึงช่วงวันหยุดเทศกาล “อยู่มานาน ไม่ใช่ญาติ ก็เหมือนญาตินะแหละ” นิลกล่าวกับผู้เขียนเช่นนั้น

ดังนั้น แรงงานหญิงจึงไม่เพียงรักษาสายสัมพันธ์กับบ้านเกิดของตนเท่านั้น แต่ยังสร้างและรักษาความสัมพันธ์ใหม่ในพื้นที่ที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานด้วยเช่นกัน เมื่อเครือข่ายความสัมพันธ์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแหล่งพึ่งพิงในยามยากได้ การตอบแทนจึงเป็นเรื่องสำคัญ แรงงานหญิงมักส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำ ส่วนใหญ่เดือนละหนึ่งพันถึงสี่พันบาท การส่งเงินกลับบ้านและการรักษาความสัมพันธ์กับทางบ้านเกิดไว้ จึงไม่ใช่เพียงแบบแผนปฏิบัติอันเกิดจากการให้คุณค่ากับระบบครอบครัวแต่เพียงด้านเดียว แต่ยังเกิดจากความจำเป็นที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่เสริมให้แบบแผนปฏิบัติดังกล่าวยังดำเนินต่อไป

2. ระยะวิกฤต: เครือข่ายความสัมพันธ์ในฐานะแหล่งรองรับยามลำบากและความคาดหวังที่ตามมา

ปัญหาหน้าท่วมใหญ่ปลายปี 2011 ส่งผลกระทบต่อเขตอุตสาหกรรมในย่านอยุธยาและปทุมธานี ขณะที่ผู้เขียนทำงานภาคสนามเป็นช่วงที่เพิ่งผ่านพ้นจากเหตุการณ์ดังกล่าวไม่นาน ควบน้ำท่วมยังปรากฏให้เห็นสูงเกือบถึงชั้นสองของอาคาร หลายคนบอกว่าก่อนหน้าน้ำท่วมมีคนหนาแน่นกว่าที่เห็นปัจจุบันกว่าเท่าตัว กิจกรรมทางเศรษฐกิจเฟื่องฟูมากกว่านี้ ห้องพักอาศัยเต็มไปด้วยคนเช่า ครั้นเมื่อน้ำท่วมแรงงานหลายคนถูกจ้างออกบ้างกลับไปทำงานที่บ้าน บ้างไปหางานทำในพื้นที่อื่น ข้อมูลจากประชาชาติธุรกิจ (มติชนออนไลน์ 2555) ระบุว่า ภายหลังจากน้ำท่วมใหม่ ๆ แม้หลายโรงงานสามารถฟื้นฟูเครื่องจักรและพร้อมที่จะทำการผลิตแล้ว แต่ยังคงประสบปัญหาขาดแคลนแรงงาน เพราะแรงงานกว่าห้าหมื่นคน (จากเดิมที่มีอยู่ 270,000 คน)

ได้ย้ายไปทำงานในพื้นที่อุตสาหกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การลดลงของจำนวนแรงงานยังส่งผลกระทบต่อกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่อง เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร หอพัก มอเตอร์ไซค์รับจ้าง ฯลฯ

สำหรับคนที่ได้รับการบรรจุเป็นพนักงานประจำแล้วและทำงานมานาน ปัญหาโรงงานปิดเพราะน้ำท่วมไม่ได้เป็นเรื่องลำบากนักในการตั้งต้นหางานใหม่ เนื่องจากได้เงินชดเชยมากพอสำหรับการดำรงชีพในระยะหนึ่ง เช่น นางคี่ที่ทำงานในบริษัทเครื่องเขียนแห่งหนึ่งนานกว่า 15 ปี เมื่อน้ำท่วมบริษัทย้ายโรงงานไป เธอได้เงินชดเชยตามกฎหมายถึง 10 เท่าของเงินเดือน พอจะทำให้เธอไม่ต้องเร่งรีบหางาน เช่นเดียวกับจินต์ที่เคยทำงานในบริษัทผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์มา 14-15 ปี ก็ได้เงินจ้างออก 12 เท่าของเงินเดือน รวมทั้งเงินพิเศษอื่นๆ อีก 2 เดือน และไม่ต้องรีบหางานเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม สำหรับแรงงานหญิงที่ไม่ได้เป็นพนักงานประจำ แต่ถูกจ้างผ่านบริษัทซับคอนแทรค ปัญหาน้ำท่วมและโรงงานหยุดกิจการถือเป็นปัญหาใหญ่ หลังพ้นภาวะน้ำท่วมกลายเป็นภาวะสูญญากาศ โรงงานต่างๆ ยังไม่มั่นใจถึงสภาพน้ำในปีถัดไป และริอที่จะลงทุนครั้งใหม่ๆ บางแห่งปิดตัวและย้ายไปยังจังหวัดอื่น หลายโรงงานถือโอกาสนี้ปรับโครงสร้างพนักงาน โดยลดจำนวนคนงานลง ฝ่ายคนงานก็ยังไม่มั่นใจในสถานการณ์ของตนเอง เริ่มมองหาที่ทางจะย้ายไปที่อื่น หรือคนที่ยังจำเป็นต้องทำงานที่นี้ก็อยู่ด้วยความวิตก และพยายามจะทำงานล่วงเวลาให้มากที่สุดหากมีโอกาส เพื่อจะมีเงินสำรองสำหรับอนาคตที่ไม่แน่นอน ปัญหาน้ำท่วมยังส่งผลต่อเนื่องถึงช่วงหลังจากน้ำลดด้วย ตอนที่น้ำท่วมและบริษัทจ้างคนงานออกจำนวนมากนั้น เมื่อพ้นระยะดังกล่าวมาแล้วบริษัทต่างๆ ก็ไม่ได้พยายามจะเพิ่มจำนวนคนงานให้กลับไปเท่ากับช่วงก่อนหน้า แต่คงจำนวนแรงงานไว้เท่ากับช่วงที่ปรับลดลงแล้ว โดยไม่รับเพิ่มหากไม่จำเป็น ทั้งยังพยายามลดการทำงานล่วงเวลาลงไปเพื่อประหยัดต้นทุนค่าแรง ซึ่งทำให้คนที่ไม่ได้ถูกจ้างออกนั้นถูกเรียกร้องให้ทำงานมากขึ้นกว่าเดิม ยิ่งเมื่อมีการปรับขึ้นค่าแรงทั่วประเทศในต้นปี 2013

จึงทำให้แรงงานเริ่มย้ายไปทำงานที่ต่างจังหวัดมากขึ้น¹ ในช่วงหลังปีใหม่มี คนมาลาออกจากมียัยมากขึ้น และในละแวกที่พักของผู้เขียนก็พบว่ามีคน เริ่มทยอยย้ายออกเพราะได้งานทำในต่างจังหวัดเช่นกัน ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในช่วงน้ำท่วมจึงส่งผลมาถึงช่วงหลังน้ำลด ทั้งในแง่รายได้ที่ลดลง เพราะบริษัทลดการทำงานล่วงเวลาและการทำงานวันหยุด และในแง่การทำงาน เพราะแรงงานถูกเร่งรัดให้ทำงานให้ได้มากขึ้นขณะที่จำนวนคนทำงานมีน้อยลง

ในช่วงน้ำท่วมแรงงานหญิงทั้งหมดที่ผู้เขียนได้พูดคุยด้วยต่างกลับไป ยังบ้านเกิด หรือไม่ก็ถูกส่งไปทำงานในโรงงานเคือเดียวกันในพื้นที่อื่น ในเวลาปกติแรงงานหญิงยังติดต่อสัมพันธ์กับครัวเรือนที่เธอจากมาอย่าง สม่ำเสมอ ผ่านการส่งเงินกลับบ้านที่หลายคนถือเป็นพันธะหน้าที่ เครือข่ายสังคม ที่เธอสัมพันธ์อยู่ที่บ้านเกิดยังคงดำเนินต่อเนื่องมาในฐานะที่เป็นแหล่งพึ่งพิงใน หลายวาระ พอถึงช่วงเวลาวิกฤตก็ยิ่งเรียกได้ว่าเป็นช่วงที่สายสัมพันธ์ของ แรงงานหญิงกับบ้านเกิดแสดงบทบาทอย่างเด่นชัด บ้านเกิดยังคงเป็นที่ รองรับแรงงานหญิงเมื่อเผชิญภาวะปัญหาครั้งสำคัญ เช่น ในยามเจ็บป่วยหนัก ถูกเลิกจ้าง ลาออก โรงงานปิดตัว ประสบปัญหาเกี่ยวกับสามี คลอดลูก ฯลฯ หลายคนเลือกจะกลับบ้านหรือขอความช่วยเหลือจากทางบ้านในทางใดทางหนึ่ง

การที่แรงงานหญิงต้องใช้เวลากับการทำงานมากในแต่ละวัน และการขาด ระบบรองรับการเลี้ยงดูบุตรในย่านอุตสาหกรรมโดยรัฐหรือโรงงานในลักษณะ ที่เป็นสวัสดิการฟรีหรือราคาถูก ทำให้แรงงานหญิงที่ไม่มีเงินจ้างสถานรับ เลี้ยงเด็กของเอกชนต้องพาลูกของไปให้ที่บ้านเกิดเป็นฝ่ายดูแล ในสังคมที่ ระบบสวัสดิการยังไม่ได้พัฒนาเพื่อรองรับสถานการณ์เช่นนี้อย่างเพียงพอ ครอบครัวบ้านเกิดจึงทำหน้าที่สำคัญทั้งในช่วงที่แรงงานหญิงท้องแก่ คลอดลูก ตลอดจนดูแลลูกที่เติบโตขึ้น แทบจะเป็นแบบแผนปฏิบัติทั่วไปที่แรงงานหญิง

¹ ก่อนปี ค.ศ. 2013 การปรับขึ้นค่าจ้างขั้นต่ำเป็น 300 บาท บังคับใช้เฉพาะในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลเท่านั้น นวนครซึ่งอยู่ในเขตปริมณฑลจึงยังสามารถดึงดูดแรงงานได้มากกว่า ต่างจังหวัด แต่เมื่อนโยบายดังกล่าวบังคับใช้ทั่วประเทศ แรงงานจึงเริ่มสนใจที่จะย้ายไปทำงาน ในจังหวัดอื่นๆ มากขึ้น

จะฝากลูกไว้กับพ่อแม่ ซึ่งมีเครือข่ายช่วยเหลือดู ค่าครองชีพต่ำ และมีเวลาพอที่จะดูแลลูกของเธอได้

การมีลูกเป็นปัญหาสำหรับคนที่ไม่พร้อม ผู้เขียนเคยถามจากฝ่ายแรงงานหญิงที่มีลูกเมื่อเริ่มทำงานได้ไม่นาน ว่าช่วงไหนของชีวิตที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ เธอตอบว่า “ตอนมีลูก เรามีไม่ตั้งใจ ยังวัยรุ่น ไม่ค่อยพร้อม เคยคิดว่าจะเอาออกตีใหม่ แต่สุดท้ายก็เก็บไว้ ... เสียใจทำให้แม่ต้องเสียใจ เรียบจบแล้วก็เอาลูกไปให้แม่เลี้ยงแทนที่เราจะได้เลี้ยงเขา (แม่) สงสารแม่พอได้มาเป็นแม่แล้วก็นึกถึงแม่ตัวเอง เขาคงรักเรามาก” การมีลูกส่งผลให้เธอต้องเร่งทำงาน “จะกลับไปอยู่บ้านก็ไม่ได้แล้ว” แรงงานหญิงมักกลับไปคลอตลูกที่บ้านเกิดและอยู่เพื่อเลี้ยงลูกและพักผ่อนสักระยะหนึ่ง มีบางส่วนที่คลอตที่นี้แล้วให้แม่ของเธอมาช่วยอยู่ดูแล ไม่ว่าจะกรณีใด จะพบว่าคนในครอบครัวที่บ้านเกิดมีบทบาทสูงในการรองรับแรงงานหญิงในภาวะลำบาก กล่าวได้ว่าการขูดรีดแรงงานในภาคอุตสาหกรรมดำเนินต่อไปได้ก็เนื่องจากมีภาคการผลิตอื่นคอยรองรับภาระเหล่านี้อยู่นั่นเอง

ไม่เพียงความสัมพันธ์กับครอบครัวที่ตนจากมาเท่านั้น ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติรวมทั้งเพื่อนฝูงก็เป็นแหล่งรองรับแรงงานหญิงในยามทุกข์ยากได้ด้วย พริกเป็นตัวอย่างหนึ่งของแรงงานหญิงที่ประสบปัญหาครอบครัวและต้องพึ่งพาเครือข่ายที่มีอยู่ พริกเพิ่งเลิกกับสามีได้สักหนึ่งปี (เป็นสามีคนที่สองที่เธอแต่งงานด้วย) เป็นการเลิกที่ไม่ดีนัก ตอนนั้นลูกชายทั้งสองคนอยู่กับเขา ตอนอยู่ด้วยกันเขามีผู้หญิงอื่นตลอด ก่อนหน้าจะหย่าขาดจากกันเธอกับเขายังอยู่ในบ้านหลังเดียวกันทั้ง ๆ ที่ไม่มีความสัมพันธ์กันแล้ว พริกทำหน้าที่ดูแลลูก “ไม่ได้มีอะไรกัน มันก็ไปมีเมียน้อย พี่ก็อยู่เลี้ยงลูก” ทั้งคู่มีปากเสียงกันเป็นประจำ เมื่อตกลงว่าจะเลิกจากกัน เขาซึ่งรายได้ดีกว่าพริกก็ไม่ยอมให้ลูกอยู่กับเธอเพราะคิดว่าเธอไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ วันหนึ่งเมื่อมีปากเสียงกันอย่างหนัก เธอถูกเขาตบหน้า ทำให้เธอทนไม่ไหว สุดท้ายก็หย่ากัน เธอได้มาเพียงมอเตอร์ไซด์คันเดียวเท่านั้น เป็นสิ่งที่เธอยืนยันกับเขาว่าถ้าไม่ได้มาก็จะไม่ยอมเซ็นใบหย่า หลังจากนั้นพริกก็ไม่ค่อยได้เจอหน้าลูก

พริกเริ่มต้นชีวิตการทำงานโดยการเข้ามาทำงานร้านอาหารต่างชาติ ย่านสุริวงค์ ป้าของเธอดำเนินกิจการร่วมกับสามีชาวต่างชาติ เหตุที่ต้องเข้ามาทำเพราะแม่ติดหนี้ป่าอยู่ “ต้องมาทำงานใช้หนี้ให้แม่” ตอนนั้นเธอเพิ่งจบชั้นประถม เธอได้เงินเดือน 4,000 บาท โดยป้าจะหักส่วนหนึ่งของเงินเดือนเป็นค่าหนี้สินที่ติดไว้ เมื่อใช้หนี้หมดก็ยังทำงานต่อเพราะต้องส่งน้องสาวเรียน เธอทำงานร้านอาหารอยู่ห้าปี จากนั้นทำงานเป็นลูกจ้างในร้านเสริมสวยหนึ่งปี กับเจ้าของที่รู้จักกัน เธอพบกับสามีคนแรกภายหลังจากที่ออกจากที่นั่นแล้วไปทำงานในโรงงานผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ ซึ่งเธอเข้าไปทำงานได้ด้วยวุฒิการศึกษาปลอมที่ระบุว่าจะจบชั้นมัธยมต้นโดยเจ้าของร้านเสริมสวยเป็นคนแนะนำและฝากเข้าทำงานให้ จากนั้นสักปีกว่าๆ เธอก็ลาออกเพราะหมดสัญญาจ้างและโรงงานเริ่มจะรับคนวุฒิการศึกษาสูงขึ้นและเธอก็เกรงว่าจะมีการตรวจสอบวุฒิการศึกษาที่เธอจบมาด้วย พริกเรียนต่อ กศน. และได้วุฒิการศึกษาระดับมัธยมต้นจริงๆ เมื่อปี 2007 โดยมีลุงซึ่งเป็นผู้อำนวยการของสถานศึกษาให้ความช่วยเหลือ

เมื่อออกจากบริษัทผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ก็มาทำงานในบริษัทผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ พอมีลูกกับสามีคนแรกเธอจึงลาออกมาเลี้ยงลูกอยู่ที่บ้านเกิดของสามีที่ชัยภูมิ อยู่ได้สัก 5-6 ปี ก็เลิกกับเขาเพราะ “มันกินเหล้าเที่ยวผู้หญิง ติดนักร้องห้องอาหาร” เธอมีลูกกับเขาสองคน คนแรกอายุ 18 ปี และคนที่สองอายุ 17 ปี เธอแพ้และไม่สามารถกินยาคุมกำเนิดได้จึงมีลูกในระยะใกล้ๆ กัน (เธอมีลูกกับสามีคนแรกสองคนและสามีคนที่สองอีกสองคน) เมื่อเลิกกับสามีคนที่สองแล้วเธอจึงตัดสินใจทำหมัน การคุมกำเนิดของครอบครัวแรงงานโดยทั่วไปมักใช้วิธีให้ฝ่ายหญิงกินยาคุมกำเนิด ดังนั้นในกรณีที่ฝ่ายหญิงกินยาไม่ได้และฝ่ายชายก็ไม่ยอมใช้ถุงยางอนามัย จึงทำให้โอกาสตั้งครรภ์มีสูง หลังจากนั้นพริกจึงย้ายเข้ามาทำงานในนครเริ่มแรกอาศัยอยู่กับป้าอีกคนหนึ่งโดยทำหน้าที่เลี้ยงลูกให้ป้า จากนั้นจึงไปสมัครทำงานในโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ เธอบอกว่าช่วงที่เลิกกับสามีเป็นช่วงที่ลำบากเพราะ “ต้องไปอาศัยเขา (ป้า) อยู่” เมื่อเลิกกับสามีคนแรก

เธอก็ได้พบกับสามีคนที่สองและก็เพิ่งเลิกกันไป เธอเล่าว่าการเลิกกับสามีคนที่สองนั้นลำบากกว่า เพราะ “ต้องตั้งต้นใหม่ มาหาเอาใหม่ เมื่อก่อนยังมีป่าให้อาศัยอยู่ [ครั้งนี้] ต้องยืมเงินเพื่อนมาเช่าห้องอยู่” เพื่อนคนดังกล่าวเป็นคนที่พริกขอความช่วยเหลืออยู่บ่อยๆ พริกทำงานที่มีรายได้ 4 เดือน เดือนแรกยังไม่ค่อยมีเงินเก็บเพราะต้องใช้หนี้ที่ยืมมา เดือนต่อๆ มากก็เริ่มดีขึ้น เธอส่งเงินให้ครอบครัวที่บ้านเกิดเดือนละ 2,000 บาท และส่งให้สามีคนที่สองเป็นค่าช่วยค่าเลี้ยงดูลูกอีกเดือนละ 1,000 บาท ตามข้อตกลงในการหย่ากัน

พริกเล่าถึงชีวิตตอนนี้ว่า “เดี๋ยวนี้เราเข้มแข็งขึ้น เราหนีถึงหน้าแม่ หน้าลูก เราเข้มแข็งขึ้น เรารู้ว่าเราอยู่คนเดียว เราต้องสู้ ต้องประหยัดให้ถึงสิ้นเดือน ... รุ่นพ่อรุ่นแม่ลำบากกว่ารุ่นเรานะ ทำนาเลี้ยงลูก ทำงานก่อสร้าง ยังอยู่ได้ เราแค่ผ่านประสบการณ์แค่นี้ทำไมจะอยู่ไม่ได้” เธอมองว่าการเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ของเธอไม่ได้เป็นอย่างที่ตั้งใจไว้ “ไม่เป็นตั้งใจที่เราหวัง ก็อยู่อย่างงี้ทุกวัน อย่างที่เห็น” เธอยังคิดที่จะทำงานที่นี้ต่อไปเรื่อยๆ ตอนนี้เธอใช้หนี้สินที่ยืมมาหมดแล้ว เพิ่งเริ่มเก็บเงินได้เล็กน้อย เธอบอกว่า “ถ้าไม่ไหวก็กลับบ้าน มีแม่ พ่อ ญาติพี่น้อง มีลูก เรายังกลับไปมีความสุขได้”

จะเห็นได้ว่าชีวิตของพริกในช่วงการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญล้วนมีความสัมพันธ์ของเครือญาติและเพื่อนฝูงเข้ามาเกี่ยวข้อง ตั้งแต่เข้ามาทำงานกับป่าเพื่อใช้หนี้ให้ทางบ้าน ทำงานร้านเสริมสวยของคนรู้จัก เรียนต่อโดยลุงให้ความช่วยเหลือ เมื่อเลิกกับสามีคนแรกก็ไปอาศัยอยู่กับป่าเพื่อตั้งต้นหางานใหม่ เมื่อเลิกกับสามีคนที่สองก็ยืมเงินเพื่อนเพื่อมาตั้งตัว ซึ่งนอกจากความสัมพันธ์กับครอบครัวจะส่งผลทางด้านบวกกับเธอก็สามารถส่งผลทางด้านลบด้วย เช่น ความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับสามีทั้งสองคน

ดังนั้น ค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่หรือการส่งเสียเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนบ้านเกิด จึงถูกเสริมด้วยความจำเป็นในฐานะความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทน เมื่อครอบครัวบ้านเกิดทำหน้าที่มากกว่าการเป็นสถานที่เลี้ยงดูให้เติบโต แต่ยังทำหน้าที่ค้ำจุนเมื่อแรงงานหญิงประสบปัญหาแม่จะจากบ้านมาแล้ว ดังนั้น การตอบแทนให้กับครอบครัวรวมทั้งการรักษา

ความสัมพันธ์เอาไว้จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น การส่งเงินกลับบ้านเกิดหรือพื้นที่อื่น ๆ ที่แรงงานหญิงมีต่อครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่พ้นของสายสัมพันธ์ ทั้งในเชิงอุดมการณ์และในความจำเป็นทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเปรียบเทียบแล้ว แรงงานหญิงมักจะใส่ใจกับการธำรงรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์เหล่านี้มากกว่าแรงงานชาย คำอธิบายหนึ่งที่มีต่อกรณีดังกล่าวคือ แรงงานหญิงส่วนใหญ่มาจากภูมิภาคที่ยึดถือธรรมเนียมเรื่องการสืบสายทางแม่และการที่ชายย้ายไปอยู่กับฝ่ายหญิงหลังแต่งงาน ความคาดหวังของครอบครัวที่บ้านเกิดต่อลูกสาวจึงมีมากกว่าลูกชาย (ที่ต่อไปจะต้องออกจากบ้านและย้ายไปอยู่บ้านฝ่ายภรรยาอยู่แล้ว) นอกจากนี้โดยทั่วไปผู้หญิงยังถูกคาดหวังจากสังคมให้มีบทบาทรับผิดชอบดูแลงานในครัวเรือน รวมทั้งการดูแลสมาชิกในครอบครัวด้วย และเมื่อเครือข่ายความสัมพันธ์สามารถให้ที่รองรับกับเธอในยามยากแล้ว การตอบแทนตามที่ถูกคาดหวังจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำ นอกเหนือไปจากเพียงการปฏิบัติไปตามธรรมเนียมที่ยึดถือมาแต่เดิม

สรุป

การย้ายถิ่นของผู้หญิงชนบทมาทำงานในเมืองใหญ่ไม่ใช่สิ่งที่ขัดแย้งกับธรรมเนียมประเพณีที่คาดหวังต่อผู้หญิงในสังคมไทยนับตั้งแต่อดีต แต่เป็นความสืบเนื่องทางแบบแผนปฏิบัติเสียมากกว่า อย่างไรก็ตาม แม้ความจำเป็นทางเศรษฐกิจจะเป็นมูลเหตุสำคัญของการจากบ้านมาเป็นแรงงาน แต่ก็พบว่ายังมีปัจจัยอื่นที่ผลักดันให้คนเหล่านี้ออกมาทำงานเช่นกัน เช่น ความต้องการเป็นอิสระทางการเงิน ความต้องการหาประสบการณ์หรือความสัมพันธ์ใหม่ๆ ฯลฯ ในกระบวนการย้ายถิ่นมาทำงานไกลบ้านเช่นนี้จึงมีสัญญาณแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังถึงตัวตนในแบบใหม่ของผู้หญิงที่โยงกับการดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่ที่มากกว่าการทำบทบาทหน้าที่ผู้หญิงของครัวเรือนเพียงอย่างเดียว

ผู้เขียนได้ร่วมถกเถียงถึงบั๊จจัยแห่งการย้ายถิ่นโดยโต้แย้งกลุ่มงานที่

นำเอาปัจจัยด้านความเชื่อทางศาสนาพุทธมาอธิบายว่า ความเชื่อดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ลูกสาวของบ้านออกมาหารายได้เพราะเธอไม่สามารถทดแทนคุณพ่อแม่อย่างสูงสุดด้วยการบวชเช่นลูกชายได้ จึงต้องรับหน้าที่หลักในการจัดหาความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่พ่อแม่ในทางกายภาพแทน โดยเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวมีข้อจำกัด เนื่องจากยังวางอยู่บนฐานของตัวบททางศาสนามากกว่าจะเชื่อมโยงกับปฏิบัติการจริงของผู้คน ทั้งยังไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าผู้คนที่ความเข้าใจตัวบทนั้นอย่างไร แม้อุดมการณ์เรื่องการทดแทนบุญคุณจะดำรงอยู่จริง แต่เป็นไปได้อย่างมากที่อิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนาเหล่านี้อาจไม่ได้เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงเท่านั้น นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอว่าไม่ควรพิจารณาความคาดหวังที่ผู้หญิงต้องการย้ายถิ่นอย่างแยกขาดจากกันระหว่างการปฏิบัติตามพันธะหน้าที่ที่มีต่อครอบครัวกับการทำตามความปรารถนาส่วนตัว เพราะทั้งสองสิ่งอาจผสมผสานเข้าหากันจนยากที่จะระบุอย่างแยกขาดกันได้

ในช่วงชีวิตของผู้คนย่อมมีความสัมพันธ์กับครอบครัวข้างหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน คนรัก ลูก หลาน ช่างขายยี่ห้อเหล่านี้เป็นทั้งที่มาของการสนับสนุนและสามารถเป็นข้อจำกัดในชีวิตได้เช่นกัน การเข้าสู่เมืองใหญ่ในระยะแรก แรงงานหญิงต้องเผชิญกับความไม่คุ้นเคย ไม่เพียงในบริบทการทำงาน แต่รวมถึงการใช้ชีวิตประจำวันนอกโรงงาน ภายใต้ภาวะเช่นนี้แรงงานหญิงหาทางออก ทั้งโดยการรักษาเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมไว้ รวมทั้งสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับช่วงเวลาวิกฤตของชีวิต บทบาทของความสัมพันธ์เหล่านี้ยิ่งปรากฏชัดในการให้ความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม เครือข่ายความสัมพันธ์ไม่ได้มีเพียงบทบาทในเชิงบวก แต่ยังคงสร้างความกดดันแก่แรงงานหญิงเมื่อต้องถูกจับจ้องและถูกคาดหวัง และเมื่อเครือข่ายดังกล่าวสามารถรองรับดูแลในช่วงยากลำบากได้ ย่อมเป็นเรื่องธรรมดาที่แรงงานหญิงจะต้องทดแทนซึ่งไม่ใช่เพียงการตกอยู่ในข้อกำหนดเชิงอุดมการณ์ แต่ยังเป็นความจำเป็นในการอยู่ในความสัมพันธ์ ดังนั้น แบบแผนปฏิบัติในลักษณะนี้จึงช่วย

ให้การธำรงรักษาความสัมพันธ์ดำเนินต่อไป และการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนจึงยังคงอยู่ร่วมกันกับความคาดหวังที่ตามมา

เอกสารอ้างอิง

บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2542). ความสัมพันธ์หญิงชายและสิทธิทางทรัพย์สินในสังคมชนบทอีสาน. *สังคมศาสตร์*, 11(2), 52-100.

Promphakping, B. (1999). Gender Relations and Property Rights in the Isaan Rural Society. *Social Sciences*, 11(2), 52-100. (in Thai).

มติชนออนไลน์. (2555). **สำรวจย่านการค้า...นวนคร แรงงานหน้าท่วม 5 หมื่น "หอพัก-ร้านค้า" เจา...!** 22 สิงหาคม 2555. สืบค้นเมื่อ 17 กันยายน 2555, สืบค้นจาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1345634571.

Matichon Online. (2012). Surveying Commercial Zone; 50,000 **Navanakorn Laborers Flee from Flood, Dormitory and Shop Sluggish!** August 22, 2012. Retrieved September 22, 2012, from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1345634571. (in Thai).

Brody, A. (2006). Beyond Duty and Desire: Reconsidering Motivations for Thai Women's Migration to Bangkok. In Anuja Agrawal (editor), **Migrant Women and Work** (Pp. 136-154). New Delhi: Sage Publications.

Mills, M. B. (2003). **Thai Women in the Global Labor Force: Consuming Desire, Contested Selves**. New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.

Ong, A. (1987). **Spirit of Resistance and Capitalist Discipline: Factory Women in Malaysia**. New York: State University of New York Press.

Pun, N. (2005). **Made in China: Women Factory Workers in a Global**

- Workplace.** Durham, North Carolina: Duke University Press.
- Sharp, L. and Lucien M. Hanks. (1978). **Bang Chan: Social History of a Rural Community in Thailand.** Ithaca and London: Cornell University Press.
- Tannenbaum, N. (1999). Buddhism, Prostitution, and Sex: Limits on the Academic Discourse on Gender in Thailand. In Peter A. Jackson and Nerida M. Cook (editors), **Genders and Sexualities in Modern Thailand** (Pp. 243-260). Chiang Mai: Silkworm Books.
- Thomas, K. (1964). Work and Leisure. **Past & Present**, 29, Pp. 50-66.
- Thompson, E. P. (1967). Time, Work-Discipline, and Industrial Capitalism. **Past & Present**, 38, Pp. 56-97.
- Zerubavel, E. (1985). **Hidden Rhythms: Schedules and Calendars in Social Life.** Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

- ข้อมูลบุคคล (จากการวิจัยภาคสนามระหว่างเดือนกันยายน 2012 - เมษายน 2013; ทั้งหมดเป็นนามสมมติ)
- ก้อย แรงงานหญิงในโรงงานผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า วัย 35 ปี เริ่มชีวิตในเมืองหลวงด้วยการทำงานก่อสร้างแต่ถูกหลอก ไม่ได้รับค่าจ้าง จึงเปลี่ยนมาทำงานโรงงาน
- จินต์ แรงงานหญิงที่ได้รับค่าชดเชยในการจ้างออกจากที่ทำงานเดิม (โรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์) ในช่วงน้ำท่วมในจำนวนรวมแล้ว 14 เท่าของเงินเดือน เพราะทำงานมานาน แล้วมาสมัครทำงานที่โรงงานผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า
- ฉัตร แรงงานหญิงที่ทำงานในนครมากกว่า 20 ปี เป็นหนึ่งในบรรดาสามพี่น้องจากพัทลุง ที่จากบ้านมาทำงานเป็นคนแรกที่บ้านแล้วพี่สาวของเธอทั้งสองจึงตามเข้ามาทำงานที่นครภายหลังก่อน เธอเปลี่ยนงานมา

หลายแห่ง และมาลงเอยที่บริษัทผลิตน้ำยาทำความสะอาดสัญชาติอเมริกัน ด้วยเห็นว่าให้สวัสดิการดีที่สุดใน

ตอย แรงงานหญิงผู้ไฝ่ฝันจะทำงานราชการ เธอเคยทำงานทั้งในส่วนสำนักงานในบริษัทผลิตรถไถการเกษตร แต่ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในการสัญญาจ้างระยะสั้นๆ ทำให้ต้องหันมาทำงานในฝ่ายผลิตของโรงงานเครื่องใช้ไฟฟ้า

ทราย แรงงานหญิงวัย 21 ปี จบ ปวช. จากเชียงใหม่แล้วมาหางานทำในนครนงค์ แรงงานหญิงในบรรดาสามพี่น้องจากจังหวัดพัทลุง เคยทำงานในบริษัทเครื่องเขียนมานานกว่าสิบปี เมื่อน้ำท่วมและบริษัทย้ายโรงงานจึงได้เงินชดเชยถึง 10 เท่า

น้อม แรงงานหญิงจากอีสานวัย 43 ปี เป็นผู้ให้ข้อมูลคนเดียวที่เข้ามาทำงานผ่านการติดต่อสำนักงานแรงงานจังหวัด ทำงานในโรงงานผลิตชิ้นส่วนรถจักรยานยนต์

นันท์ แรงงานหญิงวัย 20 ปี จากขอนแก่น จบมัธยมแล้วพ่อแม่ไม่ส่งเสียให้เรียนต่อ แม้จะเข้ามาทำงานด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ก็ต้องการหาประสบการณ์ใหม่ๆ ด้วย

น้ำ แรงงานหญิงวัยสี่สิบต้นๆ จากอุดรธานี ออกจากการเรียน ปวส. ทั้งที่เหลือเพียงหนึ่งเทอมก็จะจบการศึกษา ด้วยไม่ชอบการเรียน และเลือกมาทำงานโรงงาน ทั้งๆ ที่พ่อแม่สามารถส่งเสียให้เรียนต่อได้ เพราะอยากมีรายได้เป็นของตนเอง

นิล แรงงานหญิงในโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ วัย 32 ปี จากมหาสารคาม พักอาศัยที่ห้องเช่าร่วมกับสามีและลูกสาวในบ้านฝั่งตรงข้ามกับหอพักพักของผู้เขียน เริ่มต้นการเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ด้วยการเป็นลูกจ้างร้านซักรีดย่านวิภาวดี

เนตร แรงงานหญิงวัย 30 ปี เหตุผลหลักของการเข้ามาทำงานไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจ แต่เพราะต้องการมาอยู่กับสามีซึ่งเข้ามาทำงานในนครก่อนเธอ เนตรเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีต่างๆ และยังคงขายของทาง

- อินเทอร์เน็ตควบคู่ไปกับการเป็นแรงงานด้วย
- เนย แรงงานหญิงในอุตสาหกรรมสิ่งทอ วัย 24 ปี ก่อนตัดสินใจเข้ามาทำงานโรงงาน เธอทำงานค้าขายมาหลายประเภทและคิดว่างานโรงงานให้เวลาและรายได้ที่แน่นอนกับเธอ ทั้งยังไม่ต้องเสี่ยงในการลงทุนเมื่อเทียบกับงานอื่นๆ ที่ผ่านมา
- ฝ้าย อายุ 21 ปี แรงงานหญิงในโรงงานเครื่องใช้ไฟฟ้า การเข้ามาหางานทำในช่วงแรกเธอถูกหลอกโดยบริษัทซัฟคอนแทรกหลายต่อหลายครั้งกว่าจะได้ทำงานจริง
- พริก แรงงานหญิงวัย 37 ปี ผู้ประสบปัญหาครอบครัวอย่างหนักและต้องพึ่งพิงเครือข่ายความสัมพันธ์รอบตัวที่มีอยู่ ทำงานในโรงงานเครื่องใช้ไฟฟ้า
- ภา แรงงานหญิงเชื้อสายจีน วัย 22 ปี จากกำแพงเพชร หนึ่งในจำนวนพี่น้องทั้งหมดแปดคน เธอต้องออกมาทำงานเพื่อให้น้องๆ ได้เรียนวัยเด็กต้องยังเสียสละทุนการศึกษาของตนให้แก่้องๆ ปัจจุบันทำงานในโรงงานผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า
- รินทร์ ทำงานในโรงงานสิ่งทอ วัย 35 ปี ตัดสินใจทำงานโรงงานตั้งแต่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยเหตุผลว่าการทำงานในภาคเกษตรกรรมเช่นพ่อแม่ไม่นั่นไม่มั่นคง ทั้งยังต้องลงแรงและทุน ซึ่งต่างจากงานโรงงานที่อาศัยแต่แรงเพียงอย่างเดียว
- ลิน แรงงานหญิงวัย 23 ปี จากชัยภูมิ แม้ที่บ้านสามารถส่งเสียให้เรียนต่อได้ แต่เลือกจะออกมาทำงานโรงงานด้วยเห็นว่าจะได้มีอิสระทางการเงิน มีประสบการณ์ใหม่ๆ ชอบการทำงานโรงงานเพราะให้เวลาที่แน่นอนกับเธอ เมื่อเทียบกับการช่วยพ่อแม่ค้าขายอยู่กับบ้านที่เวลาการทำงานและเวลาพักผ่อนแบ่งแยกกันไม่ชัดเจน
- วาด แรงงานหญิงจากภาคเหนือ อยู่บริษัทเครื่องใช้ไฟฟ้า พักอยู่ในห้องเช่าใกล้กับผู้เขียน เราพูดคุยกันมากขึ้นจากการที่เธอทราบดีว่าผู้เขียนมาจากภูมิลำเนาเดียวกับเธอ

สู่เมืองใหญ่: ปัจจัยในการย้ายถิ่นและการปรับตัว... | นฤมล กล้าทุกวัน

อัญ แร้งงานหญิงจากแพร์ที่เพิ่งตัดสินใจเข้ามาทำงานโรงงานในวัยกลางคนแล้ว ด้วยเหตุผลที่บ้านไม่มีอะไรให้ทำและเข้ามาทำงานในนครเพื่อแก้เหงา แต่ที่บ้านมีฐานะไม่ลำบากอะไร